

voorafgegaan, wier watervaten men reeds bij ondervinding weet, dat in de zieke klier uitloopen. Waar de primaire aandoening nog niet lang genezen is of nog bestaat, kan over de plaats van aanwending geen twijfel heerschen; is echter de hypertrophie der klier eene primaire idiopathische aandoening of, ten gevolge van sympathie ontstaan, blijven bestaan, terwijl de primaire aandoening (ontsteking of ulceratie) reeds sedert jaren genezen is en de juiste zitplaatsen en gesteldheid niet duidelijk uit de anamnese kunnen worden beoordeeld, dan is het dikwijls moeilijk de geschikte plaats, waarop het middel aangewend moet worden, te bepalen. De plaatsing der klier, voornamelijk echter de ondervinding van den Geneesheer, zullen in zulke onzekere gevallen omtrent de plaats van aanwending ten naastenbij de keuze moeten leiden; daarbij in het oog houdende, dat de watervaatsklieren, welke aan pharynx en tonsillae beantwoorden, in de bovenste, zijdelingsche streek van den hals, achter den opstijgenden tak der onderkaak, ter plaatse van de parotis en zoo als het schijnt in deze gelegen zijn; dat de gl. lymphaticae, welke de watervaten van de neusholte opnemen, verder naar beneden achter en onder den hoek der onderkaak, aan den rand van den musc. sternocleidomastoideus of ook menigmaal voor een gedeelte er door bedekt liggen en ook in het buitenste derde gedeelte der regio submaxillaris tot aan het midden van de horizontale tak der onderkaak; dat eindelijk in de regio sublingualis en het middelste gedeelte der regio submaxillaris de klieren te vinden zijn, wier watervaten hunnen oorsprong nemen aan de alveoli en den bodem der mondholte, terwijl veel meer naar achteren nog die klieren liggen, waarin de watervaten van de tong uitloopen.

In aanmerking genomen het betrekkelijk kleine aantal van dergelijke ziektegevallen, die Schr. onder behandeling gehad heeft, acht hij zich ontslagen in nadere bijzonderheden te treden, omtrent den aard en hoeveelheid van het hoofdmiddel (het jodiumhoudend praeparaat) en van de bijgevoegde medicamenten; alleën spreekt hij van tinct. jodii, waar de keelholte de plaats van aanwending is.

Twee- tot driemaal daags moet het medicament aangewend worden; na 4 tot 6 weken volgt eene ontwijfelbare vermindering van den omvang der klier, welke vaak nog voortgaat, al wordt het middel ter zijde gezet; tot het geheel verdwijnen der klier zijn 4 à 6 maanden noodig. Het spreekt van zelve, dat, indien het primaire lijden nog bestaat, dit vooraf tot genezing moet gebracht worden, te meer daar de hypertrophie der klier te gelijk afnemen en verdwijnen kan, hetgeen Schr. over het geheel betwijfelt.

Contra-indicatiën voor deze geneeswijze zijn: te jeugdige leeftijd, neiging tot of bestaan van tuberculose der longen, vrees voor tuberculeuse afzetting in de klieren en, zoo als uit bovenstaande blijkt, chronische of ulcererende aandoeningen van de membrana mucosa der neus- en keelholte.

Met drie historiae morbi besluit Schr. zijne verhandeling; waarvan de eerste de geneeskundige behandeling der hypertrophische klieren bevat, bij een meisje ten gevolge van een primair lijden van den neus, de tweede bij eenen jongeling, bij wien de hypertrophie idiopathisch was en de derde bij eenen persoon van 24 jaren, ten gevolge van angina en ulceratie van den linker amandel.

Moge het bovenstaande voldoende zijn om de aandacht der Geneeskundigen op de geneeswijze, door SCHÖNFELD voorgesteld, te vestigen en de lezing van het werkje zelve ten gevolge hebben.

Dr. D. H. WILDSCHUT RIJNDERS.

Over de empirische ontwikkeling van het Ziektebegrip: Redevoering ter aanvaarding van het Hoogleeraarsambt aan de Hoogeschool te Leiden, door Dr. J. M. SCHRANT, Leiden, 1862.

Welkom, Professor, op uwen leerstoel! Uwe Oratie levert het bewijs, dat gij er op uwe plaats zijt. Met de beginselen, daarin gehuldigd, kan het niet anders, of uw onderwijs zal rijke vruchten dragen en nieuwe lauweren vlechten in den roemkrans uwer School. Zoo iemand zich verheugd heeft, dat gij aan de physiologische rigting onzer wetenschap getrouw zijt gebleven en u niet hebt laten verblinden door het schitterende, maar eenzijdige licht, welks helderheid zoo groot is, dat het slechts mikroskopisch denken toelaat, dan voorzeker ben ik het, die, op wetenschappelijk gebied door die rigting tot zelfbewustzijn gekomen ben en die het heb bijgevoond, hoe zij te midden der duisternis als eene heldere zon verrees en leven gaf aan alles wat door hare stralen getroffen werd. Te regt doet gij het dan ook uitkomen, dat de leer, welke zich onder den naam van cellulair-pathologie wil doen gelden, voor de wetenschap slechts in zoo verre waarde heeft, als zij den physiologischen bodem niet verlaat, en ik beaam uwe voorspelling, dat het rijk der cellen weldra ten einde loopt. Doch ik ga den inhoud uwer Redevoering in grove trekken aan de lezers van ons *Tijdschrift* mededeelen.

Haar aanhef was wel geschikt, om de hoorders, zoo als hij ook den lezer doet, te treffen: de diamant, die, nadat zijn groei heeft opgehouden, onveranderd gebleven is, tegenovergesteld aan het levend organisme, dat voortgaat met te groeijen, maar, zoodra de stofaanwending eene poos stilstaat, te gronde moet gaan, — en ditzelfde organisme vergeleken met het stoomwerktuig, beiden zich bewegende, stof opnemende, omzettende en teruggevend, en toch het éene levende, het andere niet! Zoo ontstaat als van zelve de vraag, wat het leven dan toch is? en men volgt den Redenaar met belangstelling, waar hij uiteenzet, hoe het niet verklaard moet worden en welke de ware methode is, om die verklaring te vinden: waarneming, proefneming, nadenken, maar dit drietal niet in eene andere volgorde dan deze, en bovendien de methode met waarheidsliefde, zelfkennis en de uiterste consequentie toegepast. Die methode in haren invloed op de geneeskundige theorie te schetsen, ziedaar het doel der Redevoering, welke dus *de empirische ontwikkeling van het Ziektebegrip* ten onderwerp heeft.

De fout der oude pathologie had haren grond in de verkeerde methode, hare elementen werden omgekeerd, men ziet het reeds in de indeeling, want zij begint met de natuur en het wezen der ziekte, beschouwt dan de ziekteoorzaken, om ten slotte de symptomatologie te behandelen, — zij trekt de synthese aan de analysis voor, — en het is juist de omgekeerde weg, die bewandeld moet worden: de historische studie der ziekteverschijnselen moet voorafgaan, hieraan moet het onderzoek naar hunne oorzaak vastgeknoopt worden en dan eerst kan er sprake zijn van hunnen grond. Bovendien behooren ook algemeene diagnostiek en prognostiek geen deel van het onderwijs der algemeene pathologie uit te maken? Ik zeg met den Redenaar ja, ofschoon ik niet wil hopen, dat hij het voetspoor van zijnen oudvader HIPPOKRATES, wiens geheele wetenschap bijna tot prognostiek terug te brengen was, zal willen volgen. Trouwens, hij wil ons niet naar de Hippokratistische tijden terugvoeren; met levendige ingenomenheid schetst hij dezen vooruitgang, welken de hedendaagsche methode van het natuuronderzoek in de drie deelen der algemeene patho-

logie heeft teweeggebracht, hoe zij in de symptomatologie op physiologischen grondslag verband en samenhang heeft leeren opmerken en verschijnselen verklaren, welker kennis men vroeger alleen door middel van bespiegeling meende te kunnen verkrijgen, — hoe de aetiologie er meer en meer naar streeft, zich in pathogenesis op te lossen, en hoe de nosologie zich beijvert, om zich van de laatste sporen der ontologie te ontdoen. Ontologie, hoor ik hier zeggen, bah, de zwarte man!

*Die aan zulk een man gelooft,
Is van zijn verstand beroofd.*

Eenige jaren geleden, toen DONDERS mijnen strijd tegen de ontologie voor ontophobie verklaarde en mij in gemoede verzekerde, dat ik voor het spook niet bang meer behoefde te zien, was ik op het punt, om mijne meening op te geven; maar ik heb mijne oude vrees weder geheel teruggekregen, want moge er ook geen Patholoog meer zijn, die ons de ziekte als een ligchamelijk, vreemd, vijandig organisme, als een parasiet voorstelt, zoo is het toch maar al te waar, wat SCHRANT zegt, dat de ontologie, welke men dood en begraven waande, van tijd tot tijd haar graf schijnt te verlaten, om onder verschillende gestalten in de wetenschap rond te spoken; zoo was HENLE'S beschouwingswijze der ziekte als eene bijzondere uiting der typische krachten, zoo de opvatting, welke den materiëelen grond der ziekteverschijnsels ziekte noemt, zoo de leer, welke, onder den naam van cellulair-pathologie, de Geneeskunde sedert eenige jaren in hare boeijen zoekt te knellen. Het is hier niet mogelijk, den Redenaar in zijne klare uiteenzetting van de zwakheden dier opvattingen te volgen, maar die haar leest, erkent het woord des meesters, en men neemt zijne verwerping der eenzijdige anatomische, of wilt gij liever histologische, rigting te gemakkelijker aan, daar men weet met welk eenen nauwlettenden beoefenaar der exacte diagnostiek men te doen heeft en hoe hij een goed deel van zijn leven aan de pathologische anatomie en histologie ten offer heeft gebracht.

Langs welken weg dan zal men tot een juist ziektebegrip geraken? Het ligt voor de hand: langs den physiologischen. Reeds is er op dezen weg veel geschied, en proefneming aan de éene, waarneming aan de andere zijde hebben doen zien, dat ziekteverschijnselen levensverschijnselen zijn, in den grond even wettelijk en noodzakelijk als de uitingen van het gezonde ligchaam. Maar wat is dan gezondheid, wat ziekte? Elk dierlijk ligchaam leeft op zijne wijze, het volgt de levenswijze der soort. De normale dierlijke levenswijzen zijn dus velelei en zoo bezit ook de mensch de zijne, die hem alleen toekomt. Elk dier ligchamen nu, het is te weinig opgemerkt, kan meer dan éene levenswijze bezitten: de beste, aangenaamste, meest doelmatige dezer levenswijzen, de normale, heet gezondheid, elke andere ziekte. Ziekte is dus niet alleen negatie van gezondheid, maar zij bezit een zeer positief karakter, en even als de normale toestand en de normale levenswijze moeten ook de andere toestanden en levenswijzen door middel der anatomie en der physiologie worden nagevorsch. Hierdoor wordt de pathologische anatomie en physiologie eigenlijk eene anatomia en eene physiologia comparata. Welnu, wat zou men van den Zoöloog zeggen, die bij de beschrijving van een onbekend dier alleen de verschijnselen, welke het van den mensch afwijkende bezit, opsomde, en dit voor een beeld van het bedoelde dier uitgaf? Neen, even als dat dier in zijn geheel moet beschreven worden, zoo moet ook elke levenswijze, ge-

zonde of zieke, in haar geheel worden opgevat; daarom geene symptomencomplexen voor ziekte uitgegeven, maar ook geene plaatselijke veranderingen! Daarom ook, dewijl er namelijk bij elke levenswijze verband tusschen al de deelen van het organisme bestaat, berust de onderscheiding, welke men nog dagelijks hoort maken, van plaatselijke en algemeene, uitwendige en inwendige ziekten en dus meer op dwaling, hetgeen natuurlijk niet zeggen wil, dat sommige verschijnselen niet sterker dan de overige in het oog vallen, maar dit heeft zijne oorzaak daarin, dat het deel, waarin zij voorkomen, tevens de plaats van de inwerking der ziekteoorzaak is, of ook omdat er op dat oogenblik, volgens den loop der bestaande ziekelijke levenswijze, eene sterkere levendigere (of ook eene zwakkere) stofwisseling in aanwezig is; zoo vertoonen in de normale levenswijze sommige deelen bij tijden eene sterkere stofwisseling, — de borsten bij lactatie, de maag tijdens de digestie enz.

Ziedaar het dorre geraamte dezer merkwaardige Redevoering, die van geestige opmerkingen doorweven is, in eenen stijl is vervat, welken men benijden zou en die niet zelden eene hoogere oratorische vlugt neemt, en waarin de bewijsvoering op eene wijze geschiedt, welke den man van ervaring kenmerkt, die niet naar de gronden voor zijne stellingen zoekt, maar ze in de hand heeft. Men kan echter uit het medegedeelde reeds zien, dat het levenwekkende beginselen zijn, welke daarin verkondigd worden, en dat de Redenaar zich te régt beroemt van zich aan te sluiten aan die rationeel-empirische rigting, welke sedert HIPPOKRATES door de beste Geneeskundigen werd gevolgd, onder welke hij zijnen grooten voorganger BOERHAAVE de eereplaats toekent; BOERHAAVE toch was, zoo als ik reeds vóór verscheidene jaren in mijn opstel over het begrip van specifieke geneesmiddelen R. WAGNER en SPIESS nagezegd heb, physiologisch Arts in de ware beteekenis van het woord. Wij hopen dan ook, dat de uitgave dezer Redevoering niet alleen strekken zal tot eene aangename herinnering aan hen, die haar hoorden uitspreken, of dat zij zich tot den kring van des Redenaars vrienden bepalen zal, maar dat zij in de handen van jongere en van oudere Geneeskundigen komen zal, van de jongeren, om hen voor eenzijdigheid in de opvatting van het zieke leven te bewaren, van de ouderen, omdat ook voor hen, die de hedendaagsche ontwikkeling onzer wetenschap slechts van verre volgden, het niet moeilijk wezen zal, om de uitkomsten hunner ervaring naar de beginselen, welke zij daar blootgelegd vinden, te rangschikken en, vergun mij het woord, productiever te maken.

J. N. R.

B E R I G T E N .

BUITENLAND.

ENGELAND. — In 1857 verongelukten in de kolenmijnen van dit rijk 1122 personen, in 1858 930, in 1859 914, in 1860 1109, in 1861 943. Hetgeen een gemiddeld getal van 1000 per jaar oplevert.

— *The Lancet* zegt dat het aantal doofstommen in Europa ongeveer 250,000 bedraagt.

— *The Lancet* deelt de volgende statistieke tabel mede over de sterfte in de Londensche Gasthuizen gedurende 1861: